

“Wat je moet leren, sluipt gewoon je hersenen binnen...”

Valentina Devid en Bas Schotpoort over formatief evalueren op het Chr. Lyceum Apeldoorn

Een vrolijk stemmende uitspraak uit de mond van een van de leerlingen van het Christelijk Lyceum in Apeldoorn. De school werkt nu ongeveer twee jaar volgens de principes van formatief evalueren. Het is een succes. Hoe is de school ertoe gekomen en wat draagt bij aan het welslagen tot nu toe?

Het Christelijk Lyceum aan de Jachtlaan in Apeldoorn is een scholengemeenschap voor mavo, havo, atheneum en gymnasium. De school telt een kleine 1400 leerlingen. Twee jaar geleden maakte men een start met formatief evalueren volgens [de cyclus van vijf fasen van Gulikers en Baartman](#) binnen de havo-afdeling. En daar was reden toe...

Een korte historie

Al langere tijd liepen leraren rond met de behoefte om meer te kunnen doen aan de onverschillige houding van hun leerlingen. Een havo-3 klas is een bekende uitdaging, en helemaal als er sprake is van een 'jongensoverschot'. Er waren tal van ideeën uitgewisseld en uitgeprobeerd, maar echt lijn of samenhang zat daar nog niet in. Dat veranderde toen de afdelingsleiding, met de instemming van leraren, zich waagde aan een noviteit: één klas vormen met alleen maar jongens (zodat in de andere klassen de verdeling weer evenwichtig kan worden). De pilot werd gestart en er ontwikkelde zich toen heel snel een nieuwe manier van werken onder de leraren, die veel weg had van een kleine professionele leergemeenschap: veel informeel overleg, veel delen van nieuwe werkvormen, uitwisselen van de laatste wetenschappelijke inzichten met betrekking tot jongensachtig leren, organiseren van extra ouderavonden enzovoort. Het leren en de leerprocessen stonden weer centraal en er ontstond een sterk gevoel dat je met elkaar het verschil aan het maken was. *Bewust!Havo* werd geboren. Een havo-afdeling met een eigen gezicht, met betekenisvol onderwijs dat rust op de pijlers: positief, eigentijds en op groei gericht. Terugkijkend was dit een vliegwiel voor een geest van vernieuwing.

De pilot uitgedacht en voorbereid

Die geest van vernieuwing zorgde ervoor dat er meer dan voldoende animo onder leraren was om mee te werken aan het praktijkonderzoek van teamleider Valentina Devid. Het ging om een pilot formatief evalueren, als middel om de te komen tot betekenisvol leren. De pilot kwam als geroepen, want het zorgde direct voor een invulling van de pijler 'op groei gericht' die tot dan toe nog niet zo concreet was gemaakt. Onder de bezielende leiding van Valentina gingen de collega's aan de slag. Het concept werd steeds duidelijker en door veel onderlinge uitwisseling gingen leraren steeds meer 'dezelfde taal' spreken. De leerlingen reageerden enorm enthousiast op de nieuwe lessen (waarin je met je telefoon allerlei testjes mocht doen) en ook de ouders waren erg te spreken over de inspanningen van de leraren.

“DE CONRECTOR HAVO TROK ZELF OOK DE STOUTE SCHOENEN AAN EN DEED ALS LERAAR NEDERLANDS MEE AAN DE PILOT. ACHTERAF EEN BELANGRIJKE BRUG TUSSEN DE UITVOERING EN BELEID: HET ZORGDE VOOR BEGRIP VOOR DE COMPLEXITEIT VAN DE INTERVENTIE EN WAARBORGDE DAARMEE DE NOODZAKELIJKE FACILITERING VAN DE LERAREN.”

Een jaar later maakte de school een volgende stap. Met de invoering van Bewust!Havo zou er ook een havo-brugklas komen. In overleg met het havo-team werd besloten dat ook in dit eerste leerjaar gewerkt zou worden met formatief evalueren als invulling van de pijler 'op groei gericht'. Intensieve en gedegen voorbereiding volgde. Sessies op school, avonden aan de keukentafel. Met een goed projectplan slaagde men erin aanspraak te maken op de 'herfstakkoordgelden', waarmee extra facilitering werd gekregen. Inmiddels had men zich aangesloten bij [het verdiepende leernetwerk formatief evalueren](#) van SLO, Wageningen Universiteit en Hogeschool Utrecht. Daar waren in een mum van tijd voor alle vakken enthousiaste collega's gevonden.

Op de eerstvolgende open dag stond het Bewust!havo-concept als een huis. Ouders en toekomstige brugklassers waren gegrepen door de manier waarop de school het leren betekenisvoller en zichtbaarder wilde maken. Maar minstens zo doorslaggevend bleek het enthousiasme en de betrokkenheid van de leraren die het concept presenteerden.

"INHOUDELIJK WAS HET HEEL DUIDELIJK, MAAR DE MANIER WAAROP JULLIE HET STAAN TE VERTELLEN, GEEFT NOG HET MEEST VERTROUWEN DAT DIT CONCEPT GAAT WERKEN", ZEIDEN OUDERS.

Wat werkt?

Met zo'n opmerking is eigenlijk direct de belangrijkste factor benoemd dat dit project tot een succes maakt: het enthousiasme van het team dat formatief evalueren elke dag in de praktijk brengt. Daarnaast leidt deelname aan het leernetwerk absoluut tot het beter begrijpen van het concept. En: het hele havo-1-team deed en doet mee: in het leernetwerk, in de school, in de klas. De gezamenlijke onderdompeling in de materie zorgt voor groeiend inzicht en dat is essentieel voor onze koers: middels formatief evalueren komen tot steeds betekenisvoller onderwijs en dieper leren. Naast de netwerkbijeenkomsten organiseert de afdelingsleiding van de havo ook regelmatig eigen intervisiemomenten. Die momenten zorgen ervoor dat mensen scherp blijven op het concept en allerlei praktische uitvoeringvragen kunnen delen. Het zijn bijeenkomsten vol energie en 'aha'-momenten.

Een belangrijke rol is weggelegd voor Valentina Devid en de expertise die zij meebrengt. Vanuit haar onderzoek bestoort zij het pilotteam met allerlei inzichten uit de wetenschap op het gebied van formatief evalueren. Zulke theoretisch onderbouwing helpt echt bij het overtuigen van collega's en ouders. Het laat zien dat er geen sprake is van een of andere hype, maar van een aanpak die zich bewezen heeft. Een *inhoudelijk* kartrekker die de kennis heeft én het ook toepast en onderzoekt.

"IN DE LES GA JE NIET ANDERS LEREN MAAR THUIS WEL. DAN KAN JE BEPALEN WAAR JE JE MEER IN GAAT VERDIEPEN, OMDAT JE WEET WAT JE FOUT HEBT GEDAAN."

Waar staan we nu?

Het Christelijk Lyceum werkt nu voor het tweede achtereenvolgende jaar met het concept van formatief evalueren en kiest daarbij voor een geleidelijke invoering: eerst de havo-brugklassen, volgend jaar de tweede klas en daarna elk jaar een jaarlaag extra erbij. Dat betekent: van 14 enthousiaste collega's in het eerste jaar naar ruim het dubbele in het tweede; van 2 klassen naar 7. Om dat enthousiasme én de expertise op hoog peil te houden, heeft het havo-team een aantal belangrijke speerpunten voor de nieuwe collega's geformuleerd, zoals voldoende tijd en middelen, uitbreiding van het team, deelname aan het

leernetwerk van SLO, doorgaan met intervisiebijeenkomsten voor eerste en tweede jaarlaag. En de informatievoorziening naar ouders (extra ouderavonden blijft gehandhaafd).

De intervisiebijeenkomsten in dit tweede jaar worden goed bezocht door de collega's. Vooral de combinatie van conceptverheldering en praktische toepassing in de les ervaart men als zeer zinvol. Door alle vijf de fasen in theorie én in de praktijk te behandelen ontstaat er in het team een gedeeld concept op zowel theoretisch als praktisch vlak. Ook werkt de school nu met een buddysysteem waarin een eerstejaarsleraar aan een tweedejaarsleraar is gekoppeld.

De kartrekkersgroep is uitgebreid en dat is ook wel nodig. Het concept wordt nu meer en meer van het team zelf en de organisatie van de intervisiebijeenkomsten en extra informatieavonden voor ouders kunnen nu door wat meer handen worden georganiseerd. Alle kartrekkers draaien mee met de lesbezoeken die een aantal keer per jaar plaatsvinden. Deze lesbezoeken worden gedaan om goed in beeld te houden in hoeverre het concept van formatief evalueren zichtbaar en voelbaar blijft in de lessen. Niet om te beoordelen, maar wel om hulp te bieden als dat nodig is. Maar tot nu toe is er alleen nog verrassing over de wijze waarop en de mate waarin het formatieve proces zichtbaar wordt tijdens de lessen.

Hoe ervaren de leerlingen deze andere aanpak? Om daarachter te komen heeft de school vragenlijsten voorgelegd en hebben ze een deel van de leerlingen geïnterviewd. De uitkomsten hiervan worden tijdens de intervisiebijeenkomsten besproken en tijdens de ouderavonden doet het team hier ook verslag van.

“EIGENLIJK LEER JE TIJDENS DE LES, ZONDER DAT JE HET ECHT DOOR HEBT. HET VOELT NIET ECHT ALS LEREN, TERWIJL JE DE DINGEN WEL VEEL BETER ONTHOUDT.”

“IK VIND DIT EEN FIJNE MANIER OMDAT JE WEEET HOEVER JE BENT EN JE WERKT MET LEERDOELEN ZODAT JE WEEET WAAR JE AAN TOE BENT.”

Het leren van en met elkaar staat daarin centraal. Het is voor de ouders goed dat ze zich realiseren dat een lerarenteam ook lerende is. Dat wordt ook zo met hen gecommuniceerd. Zo begrijpen ze dat leren en innoveren met vallen en opstaan gaat, of dat nu gaat om kinderen of volwassen professionals. Al met al bestaat op dit moment tevredenheid over deze eerste ontwikkeljaren. Het is goed om te ervaren dat het loont om met lef en overtuiging te gaan ondernemen waar je in gelooft.

De toekomst

De uitdaging voor de toekomst zit nu vooral in de schaalvergroting, in de lengte en in de breedte. Volgens plan zal de derde klas havo worden toegevoegd aan de jaarlagen die les krijgen volgens het concept van formatief evalueren. Het aantal leraren dat formatief evalueren in hoofd en handen (en hart) moet krijgen zal dus weer toenemen. Het is altijd afwachten hoe soepel dat gaat verlopen, zeker omdat de sterkste ‘aanhangers’ en ‘voorlopers’ al binnenboord zijn. Dit vraagt opnieuw een grote investering vanuit het huidige team: veel praten over het concept, misconcepties aan de orde stellen en waar mogelijk wegnemen, en hulp bieden aan de collega's die in de praktijk vast dreigen te lopen. Op dit moment is het team alweer druk bezig zich hierop voor te bereiden.

Daarnaast is er de wens bij collega's die al ervaring hebben met formatief evalueren in de eerste en tweede klassen van de havo om tot een schoolbrede invoering over te gaan. De afdelingsleiding voert op dit moment constructieve gesprekken maar eenzelfde invoering als binnen de havo-afdeling is niet zondermeer vanzelfsprekend. Vwo en mavo hebben ook afdelingseigen ontwikkelingen, nieuwe ontwikkelingen – zoals formatief evalueren – schuif je niet zomaar naar binnen. Van de succesvolle invoering binnen de havo-afdeling is geleerd dat het een precair proces is, waarbij het faciliteren van de betrokkenen in tijd, kennis en ruimte om zich te ontwikkelen middels veel intervisie onmisbaar is. Dat moet op de andere afdelingen allemaal wel in te passen zijn. De tijd zal leren of en op welke manier formatief evalueren vaste voet aan de grond krijgt binnen mavo en vwo. Wat vaststaat, is dat de havo-afdeling op koers ligt om het oorspronkelijke doel – formatief evalueren binnen vijf jaar in alle jaarlagen - te gaan halen. En dat is een knappe schoolontwikkeling.